

50.001

WERELD

WONDEREN

Een uitgave van Limburgs Landschap vzw

Teksten: Dirk Ottenburghs

www.limburgs-landschap.be

Copyright Limburgs Landschap vzw
Cover en illustraties: Nicolas Van Overmeeren
Gedrukt op houtvrij papier (HVO)

ISBN 9789403724805 2024

Voorwoord

Volgens studies kan je in Limburg 40.000 tot 50.000 soorten ontdekken. Dat is een hele klus.

Ik ben positief ingesteld en denk dat het er minstens 50.000 zijn. Elk van deze soorten heeft zijn eigen verhaal, zijn eigen manier om te overleven en zijn eigen eigenaardigheden om het voortbestaan van zijn soort te bestendigen. Die verhalen wil ik jou hier graag vertellen. Want elk dier, elke plant en organisme is een wonder, zeg maar gerust wereldwonder.

Deze ontdekkingstocht heeft geen wetenschappelijke waarde. Het gaat om een persoonlijke kijk op alles wat ik tegenkom in de natuur en waar ik met grote verwondering naar sta te kijken. Elke keer opnieuw.

Geen wetenschappelijke namen, geen beschrijvingen om deze soorten te determineren. Gewoon wonderbaarlijke verhalen met soms een grappige, soms een droevige twist.

Met de hoop dat ook jij die natuur echt gaat ontdekken. Buiten. Want daar vind je elke keer weer een paar van die 50.001 wereldwonderen.

Even voorstellen

Limburgs Landschap vzw werd opgericht in 1971 door een aantal gedreven vrijwilligers. Zij voerden in die tijd actie tegen een plan om in natuurgebied een varkensstal neer te poten. Hiervoor gingen er meerdere hectares bos gekapt worden. Voor onze stichters onaanvaardbaar. Uiteindelijk wonnen zij de strijd. Zij slaagden er zelfs in om deze gronden aan te kopen. De centen hiervoor werden bij elkaar gesprokkeld via rommelmarkten, tombola's, giften en nog een hele trits aan activiteiten. De start van een succesvol en prachtig verhaal.

Ondertussen bestaat onze natuurvereniging al meer dan 50 jaar en is ze zelfs uitgegroeid tot een van de grootste erkende natuurverenigingen in Limburg. Hierdoor ontvangen wij subsidies voor de aankopen van gronden in natuurgebied, alsook werkingsmiddelen om deze natuur in te richten, open te stellen en te beheren volgens een door ons opgesteld en door de overheid goedgekeurd beheerplan.

Het gebied waar het ooit begon – Stamprooierbroek in Kinrooi – is ondertussen meer dan 400 ha groot. Maar voor Limburgs Landschap vzw is het daar niet bij gebleven. In meer dan 40 gemeentes in Limburg zijn wij actief. Samen goed voor ruim 2.700 ha natuur. Die oppervlakte beheren we met een 30-tal professionelen en ongeveer 250 vrijwilligers.

In elk natuurgebied zoeken wij een vrijwillige conservator, de spil van de werking op terrein. Daarrond groeit een enthousiaste kerngroep – zoals wij deze vrijwilligers noemen – die aan de slag gaat om in overleg met de beheerders en de ploegen van onze organisatie de natuur in hun natuurgebied te verbeteren en behouden.

Taken genoeg: beheerwerken zoals onderhoud van houtkanten, hooien en afvoeren, opruimen van omgewaaide bomen op de wandelpaden, herstellen van omheiningen of plankenpaden. Maar ook inventariseren van planten en beestjes, toezicht houden op de kuddes grote grazers in onze gebieden, sensibiliseren van de bezoekers om met respect voor de natuur te genieten van onze gebieden. Verder zetten vrijwilligers zich in bij het begeleiden van activiteiten als natuurgids, schrijven van teksten voor onze website of magazine en die prachtige natuur op foto vastleggen voor diezelfde kanalen.

Zoals je kan zien, werk genoeg en nooit handen te veel. Misschien ben jij wel die vrijwilliger die we nog nodig hebben? Vraag gerust info en binnenkort ben ook jij een puzzelstukje in dit prachtige verhaal van Limburgs Landschap vzw en de natuur in onze schitterende en groene provincie.

Vrijwilliger worden bij Limburgs Landschap vzw?

Mail naar info@limburgs-landschap.be

Thermische kabouters

De vloksteelsatijnzwam, ze bestaat. Voor scrabble-fanaten zonder twijfel een natte droom. Maar het gaat hier over 'the real stuff'. De eerste voor Limburg. Gevonden door enkele fanatieke paddenstoelenkenners van de werkgroep Mycolim in natuurgebied Eggertingen in Kortesseem. Voor mij, door een duidelijk gebrek aan de nodige schimmel- en zwammen-kennis, een totale onbekende. Mijn bijdrage op dat gebied beperkt zich tot exemplaren in een pittige roomsaus of verwerkt in een traditionele vol-en-vent. Een tekortkoming die ik nu dus betreur.

Dat deze kenners nu nog heel wat soorten vinden is trouwens al uitzonderlijk. Waar komen die allemaal plots vandaan? De kenners wijten het aan een droge zomer en een natte, maar niet al te koude herfst. De ideale omstandigheden voor paddenstoelen om hun sporen (want iedereen weet toch dat die geen zaden verspreiden) om te zetten in een grote paddenstoel, rood met witte stippen. Of een ander model met een andere kleur.

Maar zelfs nu, putje winter, kom ik overal nog paddenstoelen tegen. Nat is het nog wel af en toe. Hoewel weerman Frank mij blijft vertellen dat het nog best wat mag regenen. En het is minder koud dan we mogen verwachten voor deze periode.

Maar echt warm durf ik het momenteel toch niet meer te noemen. Misschien hebben de paddenstoelbewoners, daarmee bedoel ik dus voor minder fantasierijke lezers onze kabouters, zich wel al wat aangepast aan onze iets minder koude winters.

Vroeger zag je in de winter zelden of nooit paddenstoelen. Dus in mijn versie van dit verhaal zie ik dan rijen kabouters aanschuiven aan de balies in Zaventem met een ticket voor Benidorm in de hand. Om daar in een piepklein strandstoeltje, met een cocktail met een supermini parapluutje er in, te overwinteren onder de Spaanse zon. Maar ook voor kabouters is het crisis. Dus besloten ze om zich een thermisch kabouterpakje aan te schaffen. Een stuk minder kostelijk. En hun paddenstoelen moeten wat langer blijven staan zodat ze op en neer kunnen wippen. Onwaarschijnlijk? Misschien. Maar wel veel leuker dan dat verhaal van die natte en niet zo koude herfst.

Twee streepjes voor

De melding kwam uit de Mangelbeekvallei.

Een van onze vrijwilligers spotte daar de tweestreepvoorjaarsuil, jawel.

Nachtvinders, rare beestjes. Ik zeg nog altijd motten, maar dan krijg ik van heel wat mensen dadelijk heel boze blikken toegeworpen. Zeg nooit mot tegen een nachtvlinder, tenzij het een mot is. En die twee exemplaren die Dorus in zijn ouwe jas had zitten was maar een fractie van wat er allemaal rondvliegt in onze brongroene eikenhout (of ander gebladerte). Want er zijn meer dan 2.000 soorten vlinders in ons landje te ontdekken. Een 50-tal zijn dagvlinders en al de rest behoren tot de groep van de nachtvinders. Daar zit heel wat variatie in. Van prachtige grote exemplaren, kleurrijke beestjes en micro-dingetjes die ik zonder mijn leesbril gewoon niet zou zien. Een wereld vol kleine wondertjes.

Blijkbaar is het verband tussen een zonnige zomerdag en een fladderende vlinder niet van tel bij nachtvinders.

Want Silvia wist mij te vertellen dat ze die avond meer soorten had ontdekt. Ook in de winter vliegen motten, pardon, nachtvinders, rond. Ze ontdekken is echt niet zo moeilijk.

Zo blijken ze een onweerstaanbare drang te hebben om naar een lichtbron te vliegen. Dankzij dit gedrag zijn er heel wat natuurliefhebbers bezig met het bestuderen van deze soorten. Ze plaatsen een felle lichtbron in hun tuin of elders met een bak erbij vol eierkartons. De nachtvlinders vliegen er naartoe en kruipen 's morgens tussen de kartons. De 'nachtvlinderaars' kunnen dan checken welke soorten er in hun val kropen. Boeiend!

Maar er zijn nog andere leuke methodes die je zelf kan toepassen; net als ik, zijn nachtvlinders zoetebekken, eigenlijk 'zoetetongen'. Want ze slurpen hun voedsel binnen met hun lange roltongen. Met een heerlijk papje van stroop (liefst appel), suiker en wat rode wijn of bier lok je ze zo naar jouw tuin. Laat dit goedje wat trekken en smeer het ergens op de stam van een boom in je tuin. Wedden dat je die avond kennis zal maken met een aantal vertegenwoordigers van deze boeiende groep van vlinders? Wel niet zelf drinken van dit goedje, want dan heb je de kans dat je de aantallen plots dubbel gaat tellen. Veel smeerplezier!

De mus die er geen is

Tijdens een bezoekje aan een vriend van mij in Hasselt kreeg ik, zoals wel vaker, een vraag over vogeltjes voorgeschoteld. 'Dirk, er zingt hier elke dag een vogeltje in mijn tuin de laatste tijd. Weet jij welke soort dit is?'. Een vraag die ik vanuit de salonzetel - waar ik op dat moment in zat - niet goed kon beantwoorden. Zonder live beelden van dat beestje is het een moeilijke opdracht (terwijl veel mensen dat toch verwachten van een vogelkijker).

Dus stonden we even later in een - overigens heel mooie - stadstuin te wachten tot 'dat vogeltje' zin had om zich te vertonen of tenminste zich te laten horen. En jawel, even later klonken vanuit een stevige gelderse roos de scherpe tonen van een heggenmus. Met mijn korte en droge opmerking 'heggenmus' werd het mysterie van de onbekende zanger dan ook opgelost. 'Ah, en ik dacht dat ik geen mussen in mijn tuin had' was de reactie.

Foutje, zeg nooit 'mus' tegen een 'heggenmus'. Buiten het achterste deel van zijn naam heeft dit beestje bitter weinig te maken met de 'echte' huismussen en ringmussen. Wil je geen 'pissed' beest in je tuin kan je dus maar beter op je woorden letten.

Niet dat heggenmussen zich te goed voelen om voor 'mus' versleten te worden. Integendeel. Ze scharrelen - zonder veel misbaar te maken - samen met die 'echte' mussen op en rond jouw voedertafel. Een grote harmonie van wintergasten.

Zelfs als er eentje met – laat ons zeggen - een Zweeds accent opduikt, wordt er niet gekibbeld. En die mag je verwachten in de winter. Onze 'eigen' heggenmus vindt de winters hier nog meevallen – zeker de laatste jaren – en blijft netjes in jouw tuin rondscharrelen. Maar haar soortgenoten uit het hoge Noorden pakken elk jaar hun koffers om naar het zuiden te vliegen. Die komen dan soms wel eens in onze tuinen terecht. Dus als je nu een zingende heggenmus hoort met een zweem van ABBA-melodietjes erbij, dan weet je dat die nog een lange reis voor de boeg heeft.

Levensloos

Vandaag vond ik op de stoep een lijkje. Een jonge gierzwaluw lag levenloos voor mijn voeten. Denkelijk gestorven van de hitte onder een gloeiende dakpan. Want gierzwaluwen broeden nu eenmaal graag in spleetjes onder dakpannen. Ook al zijn die tegenwoordig steeds minder te vinden. En op die plekje kan het momenteel heel warm worden. Kooktemperatuur. Daar is zelfs een overlevingsspecialist als onze gierzwaluw niet tegen opgewassen.

En de dakgoten blijven ook verdacht leeg. De tjilpende mussen van weleer houden hun bek of kunnen hem niet gebruiken omdat ze in de verzengende hitte die moeten open houden om af te koelen. Want elke mus weet dat je bij zo een heet weer best niet in een dakgoot gaat zitten want dan val je er anders toch spreekwoordelijk uit.

De natuur snakt naar water. En de minister neemt dan ook maatregelen om dat kostbare water te beschermen. Niet enkel voor de natuur maar ook voor onszelf. Want ondanks het waanidee van velen dat dat water onbeperkt uit een kraan zal blijven komen is de voorraad niet oneindig. Vraag dat maar eens aan onze medemensen in Zuid-Soedan of een ander Afrikaans land waar die kraan vervangen is door een waterput die je elke dag met een paar jerrycans moet gaan

bezoeken op tientallen kilometers van je deur. Het peil van ons grondwater is al decennia aan het dalen. Dat zien wij in onze gebieden waar onder andere de Herk steeds meer begint te lijken op de Grand-Canyon (enige vorm van overdrijving mag soms). Onze moerasjes en poelen worden steeds vroeger op het jaar droge putten. De klimaat-catastrofe gaat hier niets aan veranderen. Tenzij in de verkeerde richting. Dit kunnen we niet ontkennen. Zelfs een Amerikaanse idioot met een belachelijk strokapsel weet dat. Hoewel hij om zijn postje te behouden en zijn sponsors te bekoren dit op TV toch doet. Dat we dan ook nog even heel wat van onze beken en rivieren blijven vervuilen met allerhande rotzooi zoals zwerfvuil, pesticiden en wat weet ik nog allemaal brengt ook geen zoden of in dit geval liters aan de dijk.

Neen, water is niet onbeperkt te verkrijgen. Maar als we dit ooit door hebben en de laatste druppels uit onze kraan zien komen. Of dat we zelf de bodem zien van die waterput waar wij dan ook naartoe moeten wandelen elke dag. Dan is het te laat. Denk daar even aan als je het egoïstische idee krijgt om tegen alle waarschuwingen in toch die heilige koe te wassen, die plantjes te begieten (die je volgend jaar toch opnieuw moet gaan kopen in het tuincentrum) of dat madeliefloze gazon te besproeien.

Als dat niet helpt... denk dan nog even aan het levenloze hoopje gierzwaluw.

Klingeling

Ze zijn er volop; de massa sneeuwkllokjes die overal hun bengelende, witte bloemetjes tentoon spreiden. Zonder sneeuw deze keer, maar daar geven ze geen zier om.

In een klein, maar leuk, houthakbosje in Borgloon stootte ik op een ware 'sneeuwkllok-gemeenschap'. Altijd een leuk moment tijdens een wandeling door onze natuur. Maar toch blijf ik een beetje met een dubbel gevoel zitten...

Van oorsprong zijn sneeuwkllokjes geen echte wilde planten. Ze werden heel lang geleden naar onze streken gebracht door, meestal, edelen om ze tentoon te stellen in hun kasteelparken. Want in die tijd waren sierparken en -tuinen enkel weggelegd voor de rijken der aarde. Die rijkdom wilden ze wel even aan iedereen tonen door op hun domein de meest exotische planten in de grond te steken. Sneeuwkllokjes hoorden daarbij.

Ondertussen is die periode, gelukkig, voorbij. In elk tuincentrum liggen de sneeuwkllokjes-bollen te blinken. En dus kan je ze in heel wat tuinen dan ook vinden. Maar hoe komen ze dan in de natuur terecht. Zoals wel vaker is het onze eigen schuld.

Storten van tuinafval of het dumpen van grond ergens waar het eigenlijk niet hoort en dan is het zo ver. Er schieten dan vaak tuinplanten op die daar eigenlijk niet thuis horen.

Dikwijls met minder leuke gevolgen voor de streekeigen soorten. Maar bij het sneeuwkllokje is het gelukkig geen verhaal met dramatische gevolgen. Ondertussen horen ze bij ons landschap en kijkt men echt niet meer op als er ergens een wit tapijt met bengelende klokjes staat.

En wees nu eerlijk. Die leuke sneeuwkllokjes met hun bengelende bloemetjes zijn toch een aanwinst. Ik ben er alvast, ondanks de manier hoe ze overal terecht zijn gekomen, toch gelukkig mee.

Stukje Noordzee in Bergerven

Geen paniek! De zeespiegel is nog niet tot aan onze mooie provincie gestegen. Dus je hoeft niet op zoek naar hogere oorden of je brandpolis na te kijken of er zeewaterschade in staat. Voorlopig.

Neen, ik wil enkel laten weten dat er al enkele weken een zee-beest ronddobbert op een grote plas in natuurgebied Bergerven in Maaseik. Een grote zee-eend. Een soort die normaal gezien in een stevige groep moet dobberen op de golven van onze bekende Noordzee, een paar kilometers voor de Belgische kust.

Wat doet deze puber, want het ging om een 1stewinter vogel, dan op onze grindplas? Want ze moet toch gezien hebben dat de afstand tussen ons landje en de binnenkort mogelijk ge-Brexitte overzijde toch wel plots heel klein was geworden. Wel, sommige zee-eenden zetten graag eens een stapje in de wijde wereld. Via stromen, kanalen en grote meren belanden ze dan soms in Limburg. Meestal op een grindgat of een andere grotere plas omdat die hen toch wat meer doet denken aan die wijdse zee.

Weinig mensen hebben deze vogel opgemerkt. Enerzijds omdat het een heel grote plas is met veel dobberende eendjes, vaak in de verte. Anderzijds omdat ze niet echt het opvallendste verenkleed in de eendenwereld heeft. Het gaat dan ook vaak om jonge vogels.

Nu, als er een volwassen mannetje was meegevlogen naar Bergerven, dan was die misschien wel door meer mensen opgemerkt. Meneer grote zee-eend heeft een gitzwart verenpakje met een opvallende knalgele vlek op de bovensnavel. Net of ze er een plaatje hebben opgeplakt voor de veiligheid. Zoals wij fietsers een fluo-hesje aan doen.

Elk jaar dobberen er wel één of meer exemplaren van deze typische zee-soort rond op een plas Limburgs water. Maar eentje die zo lang blijft is toch leuk. Ik hoop wel dat het geen verkenners zijn die door klimaat-wetenschappers onder de eenden zijn uitgestuurd om al eens te checken welk uitzicht ze hebben als ze hier op de golven komen dobberen. Voor het geval dat die zeespiegel toch tot hier zou stijgen... of misschien weten die zee-eenden al meer?

Kranig weekend

Ze trokken het voorbije weekend voorbij; de kraanvogels. In deze periode zijn ze in hun karakteristieke grote V-vluchten op weg naar hun broedgebieden in het verre noorden. De meesten van hen nemen een route die vlak ten oosten van ons landje loopt. Hierdoor komen de meeste meldingen van overtrekkende 'kranen' vanuit de Oostkantons. Er zijn een paar 'beruchte' plekjes in die buurt waar de kans om het getrompetter van deze prachtige vogels te horen momenteel heel hoog is. Want dat geluid vergeet je niet snel. Een vlucht met toeters, zonder bellen. Ik hoor er hun Latijnse naam in: 'grus grus'.

Ze komen terug van hun overwinteringsgebieden. Onderweg stoppen ze op vaste plaatsen waar ze met duizenden samen troepen. Daar tanken ze dan bij voor de volgende etappe van hun lange route. Om dan – op het volgens hen geschikte moment – massaal te vertrekken naar de gebieden waar ze een nest willen grootbrengen. Een spektakel dat – als je het ooit mocht meemaken – voor altijd in je geheugen blijft gegrift.

Het moment om te vertrekken was blijkbaar het voorbije weekend. Ze trokken massaal over het oostelijke puntje van ons land. Tot jolijt van wie daar toen naar de lucht stond te turen.

Na een periode van stevige oostenwind op het juiste moment horen de Limburgers ook bij die gelukkigen en kan je ze ook hier door ons luchtruim zien flappen. Waait de wind vanuit een andere hoek – zoals de voorbije weken - dan moet je al heel wat geluk hebben om kraanvogels te zien in onze provincie. Soms is er een groep die zijn GPS verkeerd heeft afgestemd of gewoon zin had om een ommetje te maken. Zo deed een bende van tien exemplaren dan ook. Ze vlogen over Koersel en werden daar gezien door een – zonder twijfel op dat moment gelukkige – vogelkijkster. Een van de weinige waarnemingen voor Limburg van kraanvogels in het voorbije weekend. Een kranige prestatie.

Zonnepaneeltjes in het bos.

Tussen de regenvlagen door wandel ik door een klein bosje in Ulbeek, deelgemeente van Wellen. Bosrestantje van wat ooit een mooi boscomplex moet geweest zijn. Maar in Zuid-Limburg moeten we jammer genoeg tevreden zijn met bossen waar je – met wat moeite – met een stok over kan gooien.

Toch blijven deze plekken de moeite. Want zo stoot ik op een prachtig wit tapijt van bosanemonen. Deze typische bosplant duikt op en is de stille getuige van de vervlogen macht en pracht die op deze plek ooit stond. Een mysterieus en – toen wellicht – ondoordringbaar bos waarover aan de haardvuren van de toenmalige bewoners de meest schrikwekkende verhalen werden verteld.

Nu ben ik blij met een 'plas' bosanemonen in een iel bosje dat door de stormen van de laatste jaren nog meer klappen kreeg. Maar blij zijn met de kleine dingen; dat is het lot van elke natuurbeschermer op dit moment, vrees ik.

Bosanemonen zijn trouwens een beetje gekke planten. Wie een bloem als een statisch wezen ziet, gaat straks zijn mening stevig moeten herzien. Deze witte juweeltjes hebben namelijk de schitterende eigenschap om gedurende de dag de zon te volgen.

Als bosplant moet je zorgen dat je bij de pinken blijft. Vroeg uit de bodem komen is levensbelangrijk. Het bladerdek dat snel zal dichtslibben met vers groen zal je anders in een donkere schaduw onderdompelen. Als je er dan bent is maximaal profiteren de boodschap. Dat doen bosanemonen door hun bloemige gezichtjes steeds naar de zon te richten. Net als zonnepaneeltjes zoeken ze steeds het zonlicht op.

Zelf durf ik, tijdens mijn wandeling door het bos, al eens over mijn schouder kijken of ze mij, niet stiekem aankijken.
Maar dat zit tussen mijn oren,... misschien.